

Ovlivňuje míra zveřejňování dat rozvoj vědecké práce?

Ano, zcela zásadně. Maximální množství kvalitních informací dostupných všem je dle mého názoru nejen předpokladem rozvoje oboru, ale přímo zásadní podmínkou jeho další existence.

Martin NECHVÍLE

Památky a archeologická teorie

Ochrana památek patří do tzv. druhé archeologie a jejím úkolem není budovat teorii archeologie. Přesto musí z takové teorie vycházet. Chci naznačit dvě oblasti archeologické teorie, které podle mého názoru ve světovém měřítku povedou v poměrně krátké době k nové fázi ochrany památek.

Archeologie modernity

Archeologie se původně zabývala jen památkami dostatečně starými, to ale programově mění tzv. archeologie modernity: předmětem jejího zájmu jsou artefakty nedávné minulosti a současnosti. Praxi této archeologie jsem měl možnost pozorovat na katedře archeologie v Plzni, kde se rozvíjela pod vedením doc. Vařeky, a při té příležitosti jsem poukázal na její teoretický význam. Archeologie modernity určitým způsobem uzavírá pojetí památek: zabývá se artefakty, které produkuje nedávno minulé i současné lidstvo. Do archeologie teď patří všechny artefakty, včetně těch dnešních. To ale znamená, že i takové artefakty jsou památkami a ochrana památek se musí vztahovat i na ně.

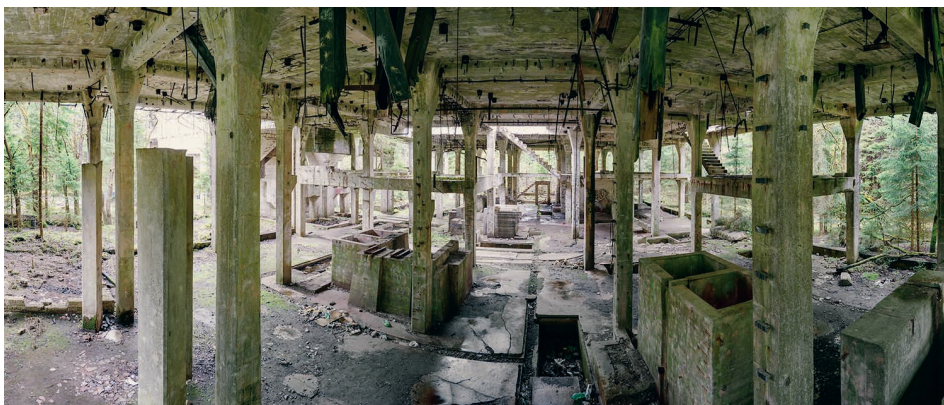
Teorie lidského světa

Druhou oblastí archeologie, která má přímý dopad na památky, je její pojetí jakožto teorie a dějin lidského světa. Tato teorie si všímá skutečnosti, že příroda ustupuje světu vytvářenému lidmi. Tento svět má dvě hlavní součásti: artefakty a člověka. Pozorujeme, jak lidský svět ve formě artefaktů stále více a intenzivněji nahrazuje přírodu, transformuje ji a povrch Země pokrývá lidskými artefakty a ekofakty. Lidské bytosti přitom rostou početně do miliard a s nimi rostou i jejich potřeby, uspokojované dalšími artefakty. Protože ekofakty jsou nevyhnutelným doprovodem produkce artefaktů, narůstá i jejich množství.

Lidé a artefakty tvoří jednu entitu, základ lidského světa; jedno neexistuje bez druhého. Odtud vyplývá, že památky, v nichž se lidská složka přímo nepodílí, jsou jen částí lidského světa; nejsou tedy celou minulostí. Historie založená pouze na památkách neexistuje. Metodologie doplnění lidského elementu je velmi

1

2

obtížná. Nejedná se o doplnění příhod, v nichž konkrétní artefakty hrály nějakou roli, ale o zařazení artefaktů (památek) do struktur lidského světa.

Těmto skutečnostem se musí v budoucnu přizpůsobit i ochrana archeologických památek. I když od ochrany velkého počtu památek ustoupíme a u jiných najdeme cesty, jak je registrovat s malým únikem informace, stejně jich zbude obrovské množství.

Už dnes se rychle zmenšuje plocha regionů Země, v nichž neregistrujeme žádné památky. Ve většině Evropy regiony bez památek nenajdeme. Prostřednictvím ekofaktů (odpad) do lidského světa vstupují i oceány.

Vznikne i velké množství dalších problémů, na něž nejsme připraveni.

Recyklace materiálů

Takovým problémem je například recyklace materiálů, jejímž programem je zahrnout v podstatě všechny artefakty. Jejich vzorky (jak početné?) bude třeba uschovat a chránit.

Obr. 1. Pořevov, okr. Tachov. Interiér kostela sv. Anny nedaleko města. Po 2. světové válce sloužila věž kostela jako pozorovatelna pohraniční stráže. Foto: Z. Kačerová, 2013. Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i., DT-6656 (obrázky v tomto příspěvku mají ilustrativní charakter).

Obr. 2. Rolava, okr. Sokolov. Současný stav interiéru úpravny rudy v zaniklém důlním závodě a zajateckém táboře. Foto: Z. Kačerová, 2013. Archiv Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i., DT-6721.

Už v současné době je problémem recyklace (znovupoužití s vysokým stupněm transformace) například hluboká orba na některých „nalezištích“: téměř beze zbytku je likviduje. Problém brzy nastane i v oblasti movitých památek.

Vlastnictví památek

Je také neudržitelné, aby archeologické památky, movité i nemovité, byly zásadně vlastnictvím státu nebo vyšších stupňů samosprávy. Vylučuje to už jejich množství, které se objeví, jakmile se uvolní výzkum období modernity, i pokud půjde jen o ohrožené lokality.

3

4

Obr. 3. Knižecí Pláně, okr. Prachovice, zaniklá dřevorubecká vesnice Fürstenbut. Opuštěný sklep naproti usedlosti čp. 35. Foto: Martin Kuna, 2013.

Obr. 4. Knižecí Pláně, okr. Prachovice, zaniklá dřevorubecká vesnice Fürstenbut. Ruiny kostela s obnoveným dřevěným křížem z roku 2007. Foto: Martin Kuna, 2013.

Je třeba vytvořit podmínky (pravidla), za nichž mohou archeologické památky vlastnit soukromé osoby. Zdá se, že zde bude nutné zavést některá omezení soukromého vlastnictví, která především zamezí ničení památek.

Nové pojetí památek pochopitelně ovlivní i teorii jejich získávání (v archeologii tzv. terénní výzkum). To je však další rozsáhlé téma.

Nová fáze ochrany památek

Mohlo by se zdát, že v podstatě navrhuje, aby se z lidského světa stala instituce pro dokumentaci a studium minulosti. Chci proto zdůraznit, že úkolem památkářů je mimo jiné realizovat zásady pro zánik památek: jejich úkolem nemůže být tento zánik ani řídit podle předem stanovených principů, ani plně odkázat náhodě. Optimalizaci zániku památek lze vždy formulovat jen z hlediska konkrétní situace, která se neustále mění. Každému je ale zřejmé, že zánik nemůže být nikdy nulový a dokonce ani malý.

Podle mého přesvědčení nelze ani vytvářet trvale platné seznamy památek (databáze), protože každé období současnosti klade důraz na jiné deskriptory a nelze předvídat, které to v dalším období budou. Tvorba struktury databáze a její naplnění jsou pracné činnosti, a tak se může snadno stát, že databáze zastará dříve, než je dokončena.

Databáze v nových podmínkách bude ovšem vypadat úplně jinak. Výchoziskem bude zachycení současné situace, tedy víceméně mapa GIS doplněná informacemi o nemovitých arte-

faktech a seznamem artefaktů movitých, případně také ekofaktů. Dále bude třeba zaznamenávat časové změny, a to jak v dalších obdobích, tak v obdobích minulých. Tato část databáze bude víceméně shodná se současnými seznamy památek v obvyklém pojetí.

Námítka, že toto všechno vyžaduje prohibitivní rozsah pracovního nasazení, je platná. Není proto snadné rozhodnout, kdy k budování takových databází přistoupit.

Je jistě uspokojivý konstatovat, že pozorovatelná i zdůvodnitelná tendence moderní společnosti ukazuje, že v mnoha zemích stoupá počet osob, které se archeologii věnují. Současně přibývá digitalizovaných podkladů, jež bude možné k uvažovaným databázím víceméně jen připojit. Můžeme doufat, že porostou i schopnosti archeologů a techniků všemožně urychlit práce na dokumentaci nemovitých i movitých artefaktů.

V prostředí, které jsem výše naznačil, nebudou zřejmě v brzkých desetiletích technické překážky ani pro realizaci velkých databází. Problémem stále zůstává jejich účel (smysl). Mám totiž dojem, že většina archeologů je nepotřebuje, a to také způsobuje jejich nízké využití. Archeologové se totiž stále ještě zabývají především formálním aspektem svých pramenů a prostorový aspekt aplikují jen zřídka. A to zejména ke studiu osídlení ve vztahu k přírodnímu prostředí, což je velmi problematická otázka (pokud vůbec není scestná).

Zůstává tedy možnost využití databází památkářů, to je ale stejně problematické. Predikce na základě předchozích nálezů pomůže odhalit jen jejich velké koncentrace, moderní archeologii ale mohou posunout kupředu především koncentrace malé a ojedinělé nálezy, pro které většinou chybí podklady a zejména přesná lokace v terénu. Samozřejmě existují výjimky, ty však ve vztahu k oikumeně osídlené v minulosti mají malý rozsah.

Nejúspěšnější jsou proto archeologické databáze z hlediska jejich byrokratických důsledků, tj. podchycení jedné části státního vlastnictví. Není to ale málo?

Evžen NEUSTUPNÝ

Zveřejňování archeologické dokumentace v Polsku

Problematika aktuálního postavení péče o archeologické památky a s ní souvisejícího nakládání s archeologickými daty byla na severovýchod od českých hranic řešena na přelomu tisíciletí. Výsledkem diskuse, vedené napříč kruhem odborníků z řad terénních badatelů, akademického sboru a specialistů působících v institucích státní památkové péče, bylo vypracování návrhu zákona o ochraně památek a o péči o ně a posléze vyhlášky na tento zákon navazující.¹ Na průběhu příprav této právní normy a na její finální podobě se významně podílely ekonomické a společenské procesy, jež se v Polsku odehrály po roce 1989. Zejména výstavba nové dopravní infrastruktury, ale i soukromé podnikatelské aktivity a s nimi spo-

■ Poznámky

¹ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Dostupné online: <https://www.nid.pl/upload/iblock/852/8525876e1f81b7e8e3f37e781f9cdafd.pdf>, vyhledáno 13. 11. 2017. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 27 lipca 2011 r. Dostupné online: <https://www.nid.pl/upload/iblock/315/315cc9bbec9647255ff31544af435d6c.pdf>, vyhledáno 13. 11. 2017. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 14. 10. 2015. Dostupné online: <http://dziennikustaw.gov.pl/du/2015/1789>, vyhledáno 13. 11. 2017.